

ЖИТТЯ ПРИСВЯЧЕНЕ ЛЮДЯМ

Життєвий шлях академіка НАН України Грищенко Валентина Івановича.

Грищенко О.В., Грищенко М.Г., Паращук В.Ю.
Харківська медична академія післядипломної освіти,
Харківський національний медичний університет,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Кожен рік, що приходиться, часто нагадує нам якусь видатну подію. Такою подією 2018 року є ювілей видатного, відомого далеко за межами України лікаря і вченого доктора медичних наук, професора, Лауреата державних премій, академіка НАН України Грищенко Валентина Івановича.

Валентин Іванович Грищенко народився 27 листопада 1928 року в родині видатного лікаря акушера-гінеколога і професора Грищенко Івана Івановича та лікаря акушера-гінеколога Олександри Федорівни Деуль-Грищенко. Іван Іванович був успішним лікарем і викладав на кафедрі акушерства та гінекології Харківського медичного інституту. Родина мешкала при клініці. Саме тому дитинство його старшого сина, Валентина, проходило під супровід жіночих стогонів, що було чутно з пологової зали розташованої над їх кімнатою. З самого дитинства Валентин Іванович був дуже зацікавленим різною технікою, сумлінно вчився не надаючи батькам великого клопоту.

Юність Валентина Івановича Грищенко проходила у дуже тяжкі для країни воєнні та післявоєнні роки. Через війну і евакуацію він закінчив екстерном дев'ятий і десятий класи середньої школи. Під час війни проф. І.І. Грищенко був провідним хірургом евакуаційного госпітала, а В.І. Грищенку довелося працювати при госпіталі кіномеханіком.

Так склалось, що після війни Валентин Іванович одночасно поступив до Харківського політехнічного і Харківського медичного інститутів, але потрапивши за розкладом на першу лекцію з біології до медичного інституту він вирішив залишитися в медицині. На той час був дуже великий попит на хлопців у ВНЗ-ах і його довго

не хотіли відпускати з Політехнічного інституту.

Свою наукову діяльність В.І.Грищенко розпочав ще на студентській лаві на кафедрі нормальної анатомії, яку в той час очолював видатний професор анатом Р.Д. Сінельников, що був учнем академіка В.П. Вороб'йова. Там же у науковому гуртку він зустрів кохання свого життя, теж студентку ХМІ Н.М. Бровіну.

В 1951 р. Валентин Іванович закінчив ХМІ з відзнакою і поступив до клінічної ординатури у відділ акушерства і гінекології Харківського науково-дослідного інституту охорони материнства і дитинства ім. Н.К. Крупської, де у 1954 р. успішно захистив кандидатську дисертацію, яка була присвячена темі вивчення скорочувальної функції матки при нормальних пологах і порушеннях родової діяльності.

З 1956 р. В.І. Грищенко розпочинає свою педагогічну діяльність і продовжує подальший науковий розвиток. Його результатом був захист у 1964 р. докторської дисертації, яка була присвячена проблемі пізніх гестозів вагітності. Довгий час постулати цієї роботи залишалися базовими в діяльності лікарів акушерів-гінекологів не тільки СРСР, а й усього світу.

Досі вражає широта його наукових інтересів і вміння вірно обирати найбільш важливі напрямки діяльності. Так, ще в далекому 1956 р. за участі Валентина Івановича, було відкрито перше, не тільки в Харкові, а і в Україні та СРСР відділення дитячої та підліткової гінекології в ОХМАТДИТ м. Харкова. Він розумів важливість започаткування нового напрямку медицини - дитячу і підліткову гінекологію, абсолютно доречно запропонував виділити її в окрему науку. Дитяча гінекологія і сьогодні успішно розвивається.

Створена Українська Асоціація дитячих гінекологів, яка поєднує у своєму складі лікарів, що опікуються здоров'ям дівчаток та підлітків.

У 1966 р. В.І.Грищенко отримав наукове звання професора, а з 1968 р. очолив кафедру акушерства і гінекології ХМІ після професора В.Ф.Матвеевої. З 1983 р. він одночасно з завідуванням кафедрою був директором Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України.

В.І. Грищенка дуже турбувала і засмучувала досить висока материнська смертність від акушерських кровотеч. Він розумів значення належної організації та швидкості надання допомоги для спасіння молодих жінок. Саме виходячи з цього, він був ініціатором створення перших виїзних акушерсько-реанімаційних бригад, завдяки роботі яких суттєво знизилась материнські втрати від кровотеч та невідкладних акушерських станів в регіоні. Цей досвід з часом використовували і в інших областях України.

Особливим даром В.І. Грищенка була схильність до наукового передбачення та вибору найгостріших напрямків розвитку науки. Так він одним з перших розпочав всебічне вивчення фізіологічної ролі епіфіза для жіночого організму та при різних видах акушерської і гінекологічної патології. Численні дослідження були присвячені питанням перинатології. Під керівництвом В.І.Грищенка були запропоновані нові методи лікування різних патологічних станів з використанням аутокрові матері, опроміненої ультрафіолетовими променями; краніоцеребральної гіпотермії; клітинної терапії та інш. Він був блискучим хірургом і виконував унікальні оперативні втручання, пластичні операції на піхві, що започаткував його батько, унікальні операції по зміні статі.

Наступним креативним кроком наукових досягнень В.І.Грищенка стали широко відомі фундаментальні дослідження впливу низьких температур на організми людей та тварин, органи, тканини, клітини і субклітинні структури. Вивчались також характер дії різних кріопротекторів, та оптимальних швидкостей охолодження різних біологічних тканин, процесів кристалізації в об'єктах, що заморожуються. Ці дослідження мали як глибоке наукове, так і прикладне суспільно-господарське значення через те, що була розроблена можливість збереження для подальших поколінь різних видів живих істот, що були на грані зникнення. В акушерсько-гінекологічній практиці впровадження низьких температур з'явилося потужним поштовхом по розробці но-

вих медичних приборів, кріохірургічних методик для лікування утворень на шийці матки, на поверхнях тіла, а в акушерстві для швидкої зупинки акушерських кровотеч.

В.І. Грищенко був одним із засновників наукового напрямку "біологія і медицина стовбурових клітин". Саме В.І.Грищенко, сформував і очолив кафедру ЮНЕСКО з кріобіології. Під його керівництвом успішно виконувалась програма по розробці методів виділення і кріоконсервування клітин і тканин, що містять стовбурові клітини та їх похідні. Це був піонерський напрямок розвитку науки. Під керівництвом В.І.Грищенка створені, сертифіковані та впроваджені в клінічну практику кріоконсервовані препарати плаценти, а також препарати, створені із клітин дорослого організму пацієнта та культивованих клітин. Такі препарати можуть використовуватись для цього ж пацієнта в ортопедичній практиці, при лікуванні тяжких ран, опіків, неврологічної патології і в косметичній медицині, онкології та інш.

В.І. Грищенко багато уваги приділяв вивченню проблем репродукції людини та активно займався розробкою і впровадженням нових методів лікування безплідності протягом останніх трьох десятиріч. За його ініціативи і участі в Україні вперше почали застосовувати допоміжні репродуктивні технології: метод штучної інсемінації спермою чоловіка і донора, метод екстракорпорального запліднення та інш. Його ініціативи створили потужний поштовх для розвитку репродуктології, як наукового напрямку в Україні. Завдяки проведеним дослідженням під керівництвом В.І. Грищенка вперше в Україні в 1991 р. народилася дівчинка, зачаття якої відбулося *in vitro*. Складно оцінити значення цих методів допомоги, які багатьом сім'ям подарували здорових дітей та мали позитивний вплив на демографічну ситуацію в країні.

За ініціативою В.І.Грищенка було створено ДП "Міжвідомчий науковий центр кріобіології і кріомедицини НАН, АМН, МОЗ України", в рамках діяльності якого наукові розробки інституту впроваджувались в медичну практику. Нововведення В.І. Грищенка і його колективу були основою для створення апаратури і технічних засобів для забезпечення кріобіологічних технологій.

Результатом багаторічної роботи вчених ІПКіК під керівництвом В.І. Грищенка разом з Українською академією аграрних наук було впровадження передових досягнень кріобіології та високотехнологічних розробок у тваринни-

цтві, рибному господарстві, рослинництві, ветеринарії. Розроблено метод штучного запліднення тварин та пересадження ембріонів.

В.І. Грищенко – автор більше 1000 наукових праць, 100 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Він підготував 33 доктора і 129 кандидатів медичних і біологічних наук. В.І. Грищенко був редактором розділу “Акушерство і гінекологія” ВМЕ, членом редколегії журналів “Акушерство и гинекология”, “Педіатрія, акушерство та гінекологія”, головним редактором журналу “Проблеми криобіології”, членом редколегії журналів “Cryobiology”, “Cryoletters”, головою наукового товариства з криобіології і кріомедицини України.

За свою наукову і практичну діяльність В.І.Грищенко був обраним у 1979 р. членом-кореспондентом, а в 1988 р. – академіком Академії наук України. Протягом 18 років (з 1965 р.) він очолював науковий напрямок Харківського національного медичного університету - був проректором із наукової роботи. З 1966 р. - професор, а з 1968 р.- завідувач кафедри акушерства і гінекології ХНМУ. З 1983 р. одночасно був директором Інституту проблем криобіології і кріомедицини НАН України. Трудова діяльність Валентина Івановича Грищенка була неодноразово відзначена орденами та нагородами: “Відзнакою Президента за заслуги” III ступеня (1997 р.), II ступеня (2002 р.), “Знаком Пошани”(1994 р.), “Жовтневої революції” (1986 р.), медалями “За доблесну працю” (1970 р.), Польської Академії медицини (1999 р.), “За заслуги в охороні здоров’я ім. акад. М.Д. Стражеска” (2001 р.). Він неодноразово був удостоєний Державних премій УРСР, СРСР, України в галузі науки і техніки; за книгу “Антена-

тальна смерть плоду” премії ім. В.Ф. Снегирьова АМН СРСР, був лауреатом премії АН України ім. О.О. Богомольця. У 1992 р. В. І. Грищенко було присвоєно звання Заслуженого діяча науки і техніки України. Академік В. І. Грищенко, нагороджений трьома медалями ВДНГ СРСР.

Валентину Івановичу дуже хотілося, щоб лікарська династія, яка була започаткована його батьком – Іваном Івановичем Грищенко мала продовження. Так стала лікарем і завідує кафедрою перинатології, акушерства та гінекології ХМА-ПО його дочка – доктор медичних наук, професор Грищенко Ольга Валентинівна. Тим же шляхом пішли і онуки. Старший – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри акушерства та гінекології ХНУ ім.. В.Н Каразіна Грищенко Микола Григорович який є директором Клініки репродуктивної медицини, що була заснована та і зараз носить ім’я академіка В.І.Грищенка. Тим же шляхом пішов і молодший онук - Паращук Валентин Юрійович – кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства та гінекології 2 ХНМУ, головний лікар тієї ж клініки репродуктивної медицини.

Валентин Іванович Грищенко був людиною цілеспрямованою, відкритою до людей, з багатограним інтелектом та світоглядом з міцною громадською позицією та відкритою до людей душею. Все, що йому вдавалося у житті, він робив для того, щоб розквітала країна, в якій він живе, розвивались установи, в яких він працював, зростала майстерність лікарів, що працювали під його керівництвом. Все, за що б він не брався, він прагнув робити з великою віддачею.